

Historische Kring Maarssen

22e Jaargang no. 4, december 1995

CAFE-RESTAURANT

„GEESBERGE”
aan de Vecht

MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 0346-561435

AANNEMERSBEDRIJF

BRINKHOF

- * Nieuwbouw
- * Verbouw
- * Onderhoud
- * Renovatie

Machinekade 6
MAARSSSEN

Tel.: 0346-561456

**GEURTSSEN-
KOETSVELD**

- * assurantien
- * financieringen
- * hypotheken
- * leasen
- * pensioenen

Raadhuistraat 15
3603 AV Maarssen
Tel.: 0346-561680/567757

46-569290

REO'S
STOFFENBOETIEK

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer V. 476918.

Bestuur: J.H. Sagel, voorzitter, B. Visschedijk, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-567596, Mevr. G.M. Willekes-van Putten, penningmeester, giro 2907376, H. Blaauw, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. H. Pouderoyen, J. Kottman, B. de Ruiter en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84) en drs. W. Smits (10-02-94).

Erelid: N. van Tricht (10-02-94), Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman (09-02-95).

Redactie: K.E. Driehuys, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman, drs. J.W. Verhoef.

Redactie-adres: Mozartlaan 5, 3603 BD Maarssen, tel.: 0346-565471.

Ledenadministratie: Mevr. G.M. Willekes-van Putten, Bloemstede 51, 3608 TH Maarssen, tel.: 0346-573173.

Werkgroep archeologie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3607 TB Maarssen, tel.: 0346-562425.

22e Jaargang no. 4, december 1995

Verschijnt 4 x per jaar

Kringnieuws

Een speelreis langs de Vecht

Velen zullen dit boekje van J.Leicher uit Loenen kennen. Het is inmiddels uitverkocht. Daarom is de HKM heel erg blij met het exemplaar dat we van de schrijver ten geschenke kregen.

Ledenavond van 30 november 1995

Deze avond zal er een lezing worden gehouden door de heer C.Staal van het Catharijneconvent over Willibrord. Zie hiervoor ook het KringKroniek.

Ledenavond 11 januari 1996

Zoals al eerder bekend gemaakt, wordt deze avond waarschijnlijk besteed aan een onderwerp dat samenhangt met onze jaarlijkse excursie. We kunnen op dit moment nog niet aangeven wat het gaat worden.

Jaarvergadering 22 februari 1996

De jaarvergadering zal, zoals gebruikelijk, voor de pauze worden besteed aan verenigingszaken. Na de pauze volgt een (korte) lezing. Nadere bijzonderheden in ons volgende periodiek.

Schenking 'Westerheem'

Van ons lid de heer W. Krause onvingen wij ongeveer twintig jaargangen van het blad 'Westerheem', het tweemaandelijks tijdschrift van de Archeologische Werkgroep Nederland. Voor deze waardevolle aanvulling van onze bibliotheek zijn wij de heer Krause zeer erkentelijk.

Bibliotheek

Vanaf 1 september 1995 is er een nieuwe regeling m.b.t. de openingstijden van de bibliotheek van start gegaan.

Wegens de zeer geringe belangstelling tijdens de vaste openingstijden in de afgelopen jaren heeft de bibliotheekcommissie besloten alleen nog maar op afroep beschikbaar te zijn.

Als men overdag de bibliotheek wil bezoeken is dit mogelijk op woensdagmiddag. Men kan zich hierover in verbinding stellen met mevr. Broeksma, tel. 560984. Als men 's avonds eens een kijkje wil nemen, kan men contact opnemen met mevr. Schieveen, tel. 573929 of mevr. De Ruiter, tel. 563599.

De bibliotheek bevindt zich in Silverstein, ingang Museum Maarssen.

Benno Visschedijk, secretaris

Kring Kroniek

Water en blubber als wapen : De Nieuwe Hollandse Waterlinie

Dit interessante artikel, geschreven door de heer E.A.J. v.d. Wal, opgenomen in het vorige periodiek, treft u in dit nummer opnieuw aan. De reden hiervoor is, dat door een misverstand op de drukkerij, dit artikel de eerste maal niet juist is afgedrukt en daardoor erg moeilijk te volgen was. Drukkerij Van der Louw heeft voor de gemaakte fout haar excuses aangeboden en neemt de kosten, die met de herplaatsing gemoeid zijn, voor haar rekening. Wij wensen u alsnog veel leesplezier.

Willibrordexpositie in Museum Catharijneconvent

Tot en met zondag 28 januari 1996 is in het kader van het Willibrordjaar in Museum Catharijneconvent in Utrecht een indrukwekkende expositie onder het motto : 'Willibrord en het begin van Nederland'.

Op 21 november 1995 is het 1300 jaar geleden dat Willibrord in de St. Pieter in Rome door Paus Sergius tot Aartsbisschop van de Friezen werd gewijd. Willibrord kreeg de opdracht de Friezen tot het Christendom te bekeren. Het voormalige Romeinse Castellum Traiectum, de basis van het latere Utrecht, werd hem toegewezen als missiebasis. Utrecht werd zo het kerkelijke, bestuurlijke en culturele centrum van het gebied, dat later met de naam de 'Noordelijke Nederlanden' zou worden aangeduid. Met enige stoutmoedigheid zou men kunnen stellen, dat deze gebeurtenis, het begin van Nederland inluidde.

Beginnend bij de Romeinse resten op het Domplein wordt op de tentoonstelling een tocht gemaakt langs een keur van meer dan duizend jaar oude voorwerpen, die de bezoeker een indruk geven van de vroegste culturele, sociale, religieuze en politieke ontwikkelingen in ons land en in het bijzonder in Utrecht.

Vroeg middeleeuwse kunstvoorwerpen, die maar zelden bijeen zijn te zien, zoals goudschatten, graf-giften van Friezen en Franken, reliekschrijnen, kostbare handschriften en liturgische voorwerpen, die toebehoord hebben aan Willibrord en zijn tijdgenoten, afkomstig uit schatkamers, musea en bibliotheken uit geheel Europa, zijn in Utrecht bijeengebracht. In een aparte afdeling wordt aandacht besteed aan de kerken die Willibrord in Utrecht stichtte.

De tentoonstelling wordt begeleid door een dia-programma en een catalogus. Openingstijden zijn : Dinsdag t/m vrijdag van 10 - 17 uur, zaterdag en zondag en 1e en 2e kerstdag van 11 - 17 uur.

's Maandags gesloten.

Open Monumentendag

Op 9 september '95 werd voor de negende maal in Maarssen meegedaan aan de Open Monumentendag. De route ging ditmaal langs praktisch alle kerken in het centrum van het dorp. Een groot aantal enthousiaste vrijwilligers, leden van de Kring, maar ook eigenaren en/of beheerders van de te bezichtigen panden, was weer bij de organisatie van dit jaarlijkse evenement betrokken. Helaas viel het aantal bezoekers, zeker in vergelijking met voorgaande jaren, enigszins tegen. Mogelijk kwam dit doordat de meeste kerken al eerder te bezichtigen waren, er tegelijkertijd in de stad Utrecht bijzonder veel georganiseerd was, of omdat er wat minder aandacht in de Maarsseense pers aan de Open Monumentendag was besteed. Volgend jaar hoopt het organiserend comité in ieder geval weer meer bezoekers te kunnen verwelkomen. De jaarlijkse aanvulling van de Open Monumentenmap is voor het

geringe bedrag van f 2,50 nog enige tijd verkrijgbaar bij de afdeling Voorlichting van de gemeente Maarssen.

Museum Maarssen

Achter de schermen wordt in het Museum Maarssen hard gewerkt om de permanente tentoonstelling over de historie van Maarssen gefaseerd, in vier jaar, van de grond te krijgen. Hopelijk zullen de eerste thema's van deze tentoonstelling (welke dit gaan worden, is nog een verrassing) begin volgend jaar bezichtigd kunnen worden. Er is voor een gefaseerde opbouw van de permanente tentoonstelling gekozen omdat de inrichting en de bijkomende werkzaamheden, bijvoorbeeld het maken van teksten, lesbrieven en folders, anders veel te snel moet gebeuren. Kortom, te veel werk voor weinig mensen. Een andere belangrijke reden om het allemaal wat minder snel te doen, is de financiële situatie van het museum. De inkomsten zijn gering, de subsidie van de gemeente is erg laag en sponsors zijn niet dik gezaaid. Thans dekt de subsidie eigenlijk alleen de dagelijkse vaste lasten en dat is absoluut te weinig om het Museum Maarssen in stand te houden. Er is dan ook een dringend beroep op het gemeentebestuur gedaan om de subsidie voor het museum te verhogen. Het museumbestuur is van mening dat dat noodzakelijk is om de zaak draaiende te houden en om nieuwe activiteiten te kunnen ontplooiën.

Naast deze wat sombere geluiden over het museum, valt er ook veel positiefs te melden. Zo'n duizend personen bezochten in de eerste vijf maanden na de opening het museum. Hetgeen aanzienlijk meer is dan aanvankelijk werd verwacht. Bijzonder leuk is het dat er inmiddels ook een aantal 'nieuwe' voorwerpen voor de collectie is aangeboden. Waaronder een in de Vecht gevonden, vermoedelijk van het Huis Ter Meer afkomstige, vuurvaste haardsteen met het jaartal 1633 en een kristallen inktpot met zilveren deksel, op een zilveren voet. Een inscriptie in de zilveren voet vermeldt, dat de inktpot op 27 juli 1886 werd aangeboden, "Aan den Edelachtbare Heer J.C. Plomp, Burgemeester van Zuylen."

Werkgroep Periodiek

De werkgroep Periodiek, die vorig jaar is gestart met een groot aantal deelnemers, is intussen iets ingekrompen. Een aantal leden moest jammer genoeg om gezondheids redenen afhaken. Wij gaan toch opgewekt verder. De inventarisatie van de oude kranten wordt professioneel aangepakt, wat volgend jaar weer zal resulteren in wat 'oud nieuws' uit 1976. De groep Huis Ter Meer is bijna klaar met het onderzoek in het gemeente archief. Hiervan heeft u ook al een en ander in ons periodiek kunnen lezen. Als u belangstelling heeft om ook lid te worden van de werkgroep horen wij dit graag. Als u ideeën heeft over publikaties in het periodiek evenzo. Neemt u dan contact op met Marja Hatzmann, tel. 565471.

Oproep aan de lezers

Tot nu toe zijn er nog weinig reacties geweest op onze oproep in het vorige periodiek. Wij vroegen u om namen van mensen uit Maarssen en omgeving, waarvan u graag een biografie zou zien verschijnen of zelf zou willen schrijven. Zie voor nadere gegevens ons periodiek van augustus 1996. Namen die tot nu toe werden genoemd zijn: Dick Dekker, pastoor Ariëns, Steven van Zuylen van Nyevelt (Landcommandeur van de Duitse Orde), H.J. de Ruiter (burgemeester van Maarssen) en Sjors Hoogenkamp (wielrenner).

5-10-1995 Lezing 'Van Welgelegen tot Wolfshoek'

Een bijzonder gezellige avond, waar vele Maarssenaren en niet alleen Kringleden op af waren gekomen. De ongeveer honderdzestig mensen hebben kunnen genieten van leuke, interessante en mooie dia's, gemaakt van bijna vergeten foto's en de gezellige begeleidende babbel van de heer Bloemendaal, die dit allemaal voor ons bij elkaar wist te brengen. De heer Hogenhout zette alle materiaal op dia's en werd hiervoor aan het eind van de avond dan ook hartelijk bedankt. In het Periodiek kunt u binnenkort nog eens nagenieten van deze avond, want de heer Bloemendaal heeft ons beloofd het hele verhaal aan het papier toe te vertrouwen ter publikatie. Ook deed hij de belofte volgend jaar weer een lezing te houden bij leven en welzijn. Wij kijken er nu al naar uit!

Bibliotheek : nieuwe aanwinsten

De Vechtstroom van Utrecht tot Muiden

In 1719 verscheen bij Andries de Lith een plaatwerk over de Vecht met een lofdicht van Claas Bruin, onder de titel 'Een spelevaart langs de Vecht', waarin de buitenplaatsen en de bewoners in bloemrijke taal worden beschreven. Daarop gebaseerd is nu een beschrijving in rijm verschenen, waarin de nog bestaande buitenplaatsen en hun bewoners en/of gebruikers worden beschreven in onze tijd, met op iedere pagina een verkleinde afbeelding van een ets van Stoopendaal.

Een heel gezellig boekje om even door te lezen, op ouderwetse, speelse toon gedicht, met informatie over de Vecht van nu.

Wij ontvingen ons exemplaar van de dichter zelf, Jop Leicher. Het boekje was in de boekhandel al uitverkocht.

Romeins Utrecht. Weer een interessant werkje uit de Historische reeks van Uitgeverij Matrijs, geschreven door M.J.G.Th. Montforts. De titel zegt het al, Utrecht is een van de weinige steden in ons land, waarvan de oorsprong teruggaat tot in de Romeinse tijd en sindsdien ook altijd bewoont is gebleven. In dit boekje wordt aan de hand van bijna zeventig jaar opgravingen, een beeld geschetst van een Romeins legerkamp, gelegen aan de Rijn, met bijbehorende burgelijke bewoning. Omdat Utrecht niet op zichzelf heeft gestaan wordt ook aandacht geschonken aan vindplaatsen in de directe omgeving.

Boeken van de plank

Deze boeken kunt u gratis lenen, als u lid bent van de Historische Kring. Anders betaalt u een statiegeld van f.25,-.

Het lustoord tusschen Amstel en Grebbe, deel I. Bib.nr.0451-C01.16. Een heruitgave van een boekje dat verscheen in 1837, geschreven door J.B. Christemeijer. De heruitgave verscheen in 1986 bij Repro Holland B.V. Het boekje bestaat uit brieven, die beschrijven hoe een vriend van de schrijver het beste van Amsterdam naar Utrecht kan reizen om zoveel mogelijk te genieten van de tocht. Aangeraden wordt om per boot te gaan. En de bezienswaardigheden onderweg worden genoemd, waaronder de vele buitens, waarvan ook eigenaren en bewoners worden opgesomd.

Utrecht Monumenteel. Het Stichtse verleden in foto's van nu. Bib.nr.0457-C01.22. Een uitgave uit 1978 van Zomer en Keuning, Wageningen. De foto's zijn van Karel Janssen en de tekst is van Cees Ippel. Het boekje met zwart-wit foto's van monumenten in de provincie Utrecht is voorzien van een voorwoord van de toenmalig Commissaris van de Koningin Mr. P.J. Verdam.

De lage landen van 1500 tot 1780. Bib.nr.0691-D01.18.

Een Elsevier uitgave uit 1983. De eerste druk verscheen in 1978 onder redactie van Prof. dr. I. Schöffer, Prof. dr. H. van der Wee en Prof. dr. J.A. Bornewasser. De namen geven het al aan, een zeer degelijk geschiedkundig werk, dat de geschiedenis belicht van Nederland en België tot aan Napoleon. Het boek is 458 pagina's dik, dus misschien iets voor de lange winteravonden.

Van de redactie

1. Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.
2. De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.
3. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren voor 14 december 1995.

Maarssen

Huize: Ten Bosch

Een praatje bij een plaatje

Deze keer een praatje rond de Schoutenbrug. De Ansichtkaart heeft helaas geen poststempel. Hij is uitgegeven door J. Goetheer te Maarssen en is aan de achterzijde verdeeld in een linker en een rechter helft. Ik schat hem van ongeveer 1910/1915. De lantaarn- en electriciteitspalen staan nog midden op de Langegracht. Helemaal links op de Langegracht loopt 'Kleine Kobussie', Kobus Dolman, tijdens zijn dagelijkse wandeling door het dorp. Kobus was, zoals zijn bijnaam al zegt, klein van stuk, en onder meer daarom een van de dorpsfiguren in Maarssen. Hij woonde bij zijn zuster en zwager A. Norbart in het laatste huis aan het Korte Grachtje. In mijn jeugd was het een wat oud uitziend mannetje, al was zijn leeftijd moeilijk te schatten, die door iedereen vriendelijk werd gegroet. En altijd kreeg je een groet terug. Op je 'Ha Kobus' antwoordde Kobus tegen klein een groot, hoog en laag met 'Motjoh'.

Het hele jaar verheugde hij zich op de kermis. Hij was namelijk bezeten van de draaimolen. Mij is weleens verteld, dat bij de pacht van de draaimolen altijd een duizendrittenkaart voor Kobus was inbegrepen, die officieel bij hem werd thuisbezorgd. Hoe het zij, tegen de tijd van de kermis werd door de Maarssense kinderen belangstellend aan Kobus gevraagd: 'Hoeveel ritten Kobus?' en het antwoord luidde altijd heel kort:

'Duizend', een aantal dat voor hem, maar ook voor ons, oneindig veel leek. Tijdens de kermis zat Kobus van vroeg tot laat in de draaimolen. Na de kermis moest je hem even met rust laten, dan was het feest weer voor een jaar voorbij en was hij een beetje uit zijn humeur.

Het schip, rechts op de kaart, lijkt me het schip van de turfschipper Maatjes. Het schip is hoogbeladen met turf. Schipper Maatjes kwam met zijn schip van de Drentse veenkoloniën met hoogveenturven naar Maarssen, om de bakkers van turf voor de ovens te voorzien. Hij woonde met zijn gezin op het schip. Het was een vriendelijk gezin. Wat ik me ervan herinner is, dat we altijd wel aan boord mochten komen.

De Schoutenbrug is nog hoog. Dit om de hoogbeladen schouwen, die uit het veen kwamen, door te laten. De brug had evenals de bruggen over de Maarsseveensevaart een voorgeschreven doorvaarthoogte. De Maarsseveensevaart was in mijn jeugd een druk bevaren water.

Centraal op de kaart, zoals ook de titel aangeeft, 'Het Huis Ten Bosch', voor de fotograaf van toen het belangrijkste, voor ons, kijkers van nu, is de omgeving eigenlijk interessanter.

Jeugtherinneringen van de schrijfster.

A.H. Hogenhout-Hofman

Water en blubber als wapen; De Nieuwe Hollandse Waterlinie

Dwars door het Stichtse land liggen lange linten van forten met als centraal punt het oude Utrecht. Een imposant geheel met een bewogen geschiedenis, om bij te blijven bij de militair-technische ontwikkelingen waren steeds aanpassingen vereist, vooral in de zwaarte en omvang van de versterking. Toch zijn er ook kleine forten voor bescheiden taken. Zo'n soort fort is b.v. het Werk bij Maarsseveen.

HOLLAND EN DE REST

Het klinkt wel kleinerend, maar wordt door de term 'Nieuwe Hollandse Waterlinie' (NHW) als kern van verdedigingssysteem tussen 1816 en 1940 niet die indruk gewekt? Wie bepaalde Hollandse visies uit het verleden bestudeert voelt dat wel heel sterk. Pieter de la Court schreef in zijn 'Aanwysing der heylsame politieke gronden ende maximen van de Republike van Holland ende West-Friesland' (1669), dat de echte oplossing voor Holland zou zijn, een brede gracht bij Zeist te graven tussen Rijn en Zuiderzee, die je gemakkelijk met de marine kunt verdedigen. De rest....naar Duitsland of zoiets. Misschien nog kwetsender was de houding van Hollanders in de Staten-Generaal tegenover gewesten, die niet wilden wijken voor Hollandse argumenten en belangen, door ze in te peperen dat ze 'veroverde gebieden' waren. Veroverde gebieden. Daarmee verwijzen ze naar hun eigen rol in de eerste fase van de Tachtigjarige oorlog.

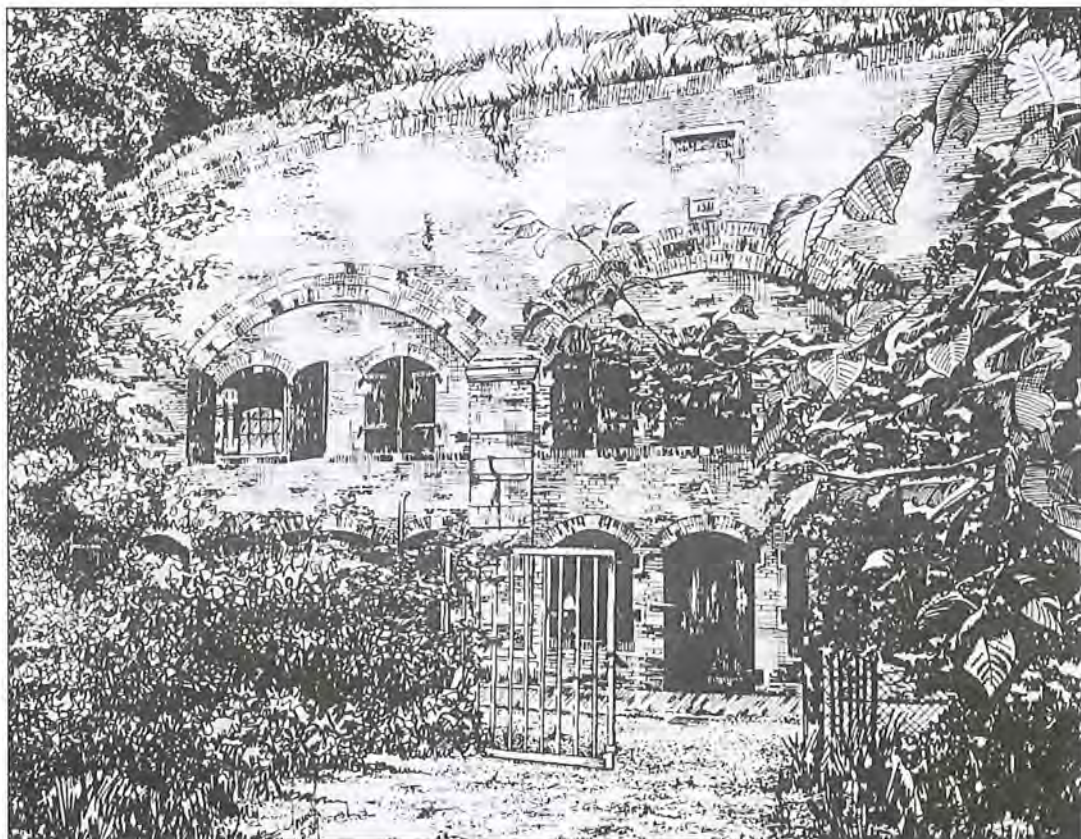
1572

Hier, in Holland en Zeeland, begint de Opstand, ondanks alle tegenslagen verdedigd met 'water' (Alkmaar, Leiden); van hieruit lanceert Maurits rond 1590 zijn grote operaties, die leiden tot wat men noemt 'de tuin der Nederlanden is gesloten' (tuin is afsluiting van een erf). M.a.w. er is dan een afgerond, verdedigbaar gebied ontstaan - verdere groei is in feite onnodig, voor sommigen zelfs ongewenst. Misschien kan het zelfs wel kleiner. Vanuit Holland zijn de andere gewesten bevrijd, weet dat goed.

PROPUGNACULUM

In die oorlog na 1572 speelt Willem van Oranje een sleutelrol. Wat precies zijn doelstellingen, zijn plannen en idealen waren, duidelijkheid erover krijg je niet. Waarschijnlijk had hij verschillende voorstellingen tegelijkertijd, waarvan nu eens

deze, dan weer die onder gegeven omstandigheden meer klemtoon kreeg. Maar onmiskenbaar is zijn diepste ideaal geweest een gezamenlijk optrekken van alle Nederlandse gewesten tegen de Spaanse macht onder zijn leiding. 1572 was dan maar een pover begin - niet alleen op een uiterst beperkt gebied, zijn medespelers, de Hollandse regenten-in-wording, palmde steeds grotere delen van de politieke macht in. Willem moest marchanderen, zich laten koeioneren. En dan....1576: door muiterij van de Spaanse troepen in het zuiden - de naam 'Spaanse furie' geeft de huivering der tijdgenoten weer - komen noordelijke en zuidelijke gewesten tot elkaar in de Pacificatie van Gent. Vredesluiting, dus de 'burgeroorlog' van Holland en Zeeland tegen de rest is over! En Willem van Oranje wordt te Brussel als held en verlosser ingehaald. Samengaan onder zijn leiding: droom wordt werkelijkheid, het hoogtepunt van zijn leven. Voordat hij naar het zuiden gaat, neemt hij in het geheim contact op met een paar van de belangrijkste personen in Gelderland, net als in Friesland en Overijssel, om die gewesten samen met Holland en Zeeland te verenigen in een unie. Daarom stuurt hij mr. Jacob Muijs naar Gelderland 'want hy achte dat den lande van Hollandt niet weynich en was gheleghen aen Gelderlandt, achtende 't selve voor een propugnacule van Hollandt, want de Vijandt meester van Gelderlandt zynde was oock meester van de vyer Hoofdstroomen van 't gansche Nederlandt'(1). Een bijna explosieve tekst. (Afgezien van 't feit dat de schrijver, Bor, een Utrechenaar, rond 1620 spreekt over Nederland, en dus niet over de Nederlanden - wat een veel sterkere eenheid suggereert dan het meervoud, een gevoel van saamhorigheid, een vroege vorm van nationaal gevoel.) Oranje bouwt alvorens af te reizen naar Brabant aan een afzonderlijke unie in het noorden, een beveiliging van zijn positie, terwijl die unie dan weer gezien moet

Fort Maarsseveen, ansichtkaart uit de serie van de HKM.

worden als een 'propugnaculum', een vooruitgeschoven verdedigingslinie voor Holland. Want in dat gewest lag voor hem zijn eigenlijke centrum. Persoonlijk belang en Hollands belang - een bolwerk.

AMSTERDAM

Niet alleen Holland en Oranje bouwen aan een propugnaculum, ook Amsterdam doet zo iets. De stad had een wat vreemde positie, doordat ze pas in 1578 zich had aangesloten bij de Opstand. Na een politieke en militaire confrontatie, zelfs een beleg, waarbij beide partijen, Holland en de stad, tot 't uiterste gingen. Een situatie die gruwelijke schade had kunnen opleveren, niet alleen voor de stad zelf, maar ook voor de verre omgeving door....inundaties. Amsterdam begon ermee, en er dreigde groot gevaar voor landen in Utrecht, zodat Utrechtenaren onder grote moeilijkheden als vredestichters de partijen tot elkaar probeerden te brengen. Met als uiteindelijk resultaat de z.g. Satisfactie, waarbij Oranje en de

stad zich verzoenden. Dit onmiddellijk contact tussen beide steden zien we een aantal keren in crisisachtige situaties: als Spanjaarden dreigen door te breken naar Utrecht (1588/89, 1624, 1629), als Utrecht in 1610 door de Staten Generaal en Raad van State met een zwaar beleg en met oorlog wordt bedreigd vanwege een soort staatsgreep binnen de stad, in 1628 als er te Amsterdam een burgeroorlog dreigt, in 1660 als Utrecht een tweetal predikanten vanwege politieke 'ophitsing' de stad uitzet, - steeds weer biedt de ene stad de andere politieke en militaire steun. Vooral de grote handelsstad ziet in de grote provincieplaats een noodzakelijk bolwerk. Vandaar de enorme woede, zeg maar gerust haat, in 1672, als Utrecht zonder slag of stoot zich heel vrijwillig aan Lodewijk XIV overgeeft (naar het leek!!): Immers dan lijkt Amsterdam reddeloos.

DE VECHT

Leek met de Unie van Utrecht Holland definitief

uit 't isolement gekomen, leek de militaire situatie dus geklaard - schijn bedriegt en bedroog. De strijd tegen de supermacht Spanje was in feite een onmogelijke strijd. Ook als de Unie een werkelijke, werkzame eenheid was geweest. En dat was ze niet. De eindeloze reeks van plaatselijke en regionale conflicten in de 15e en 16e eeuw was niet zomaar vergeten; oud zeer zeurt door: voor de inwoners van het Utrechtse Montfoort b.v. was de ellende van de oorlog 1572-1576 een product van de 'laatste Hollandse oorlog' - ze zagen dus de eerste fase van de Opstand als een vervolg op die trieste rij grensconflicten uit vroeger jaren. En dan de godsdienstige tegenstellingen: hoe moet je je als R.K. opstellen in dit conflict als je godsdienst verboden wordt? Is dit een vrijheidsoorlog? En dan al die privileges en oude rechten, elke stad en elk gewest heeft ze, waardoor een goede organisatie een illusie lijkt.

De grote rivieren, die Willem van Oranje als verdediging had gezien, ze kunnen door de binnenlandse zwakte hun rol niet vervullen. Zo dringen de Spanjaarden in 1585 door tot op het Stichtse platteland waar ze de slag van Amerongen winnen: de stad Utrecht voelt zich nu direct bedreigd, ziet zichzelf als 'frontierstadt', grensplaats. De Vecht wordt grensrivier, Amsterdam stuurt een oorlogsschip ter verdediging ervan. De rivier wordt samen met de Vaartse Rijn een soort waterlinie ter bescherming van Holland. Ten oosten van deze linie zouden inundaties (kunnen) worden gesteld. En oude en nieuw op te werpen schansen bij de Hinderdam, de Gagel, Blauwkapel, Jutphaas enz. zouden het gebied moeten beveiligen. Een eerste vorm van een Hollandse waterlinie dus in 1589. Van Maurits vertelt de geschiedschrijver Hooft, dat hij heeft gezegd deze linie, mits goed bewald, met 10.000 man tegen de hele wereld te kunnen verdedigen. Dat klinkt sterk!!

Van 't hele plan kwam niets, of zo goed als niets. Tengevolge van geschillen over financiering en bevoegdheden. Bovendien wilde Holland die verschansing aan de oostzijde van de Vecht als waterkering voor Holland bij een eventuele doorbraak van de Lekdijk boven Vreeswijk, terwijl de westelijke Vechtdijk boven Hinderdam het water zou moeten keren. Utrecht dus als overloopgebied voor Holland. Dus - niet.

In 1624 en 1629 fungeerde de rivier weer als grensstroom: bootjes moesten aan de westoever worden gemeerd, bruggen werden opge-

haald, eventueel gesloopt. De stad Utrecht ging zich versterken met een linie annex gracht die in een wijde boog om de stad liep. Een hevig gehaspel met Frederik Hendrik, met de Raad van State volgde over de aanleg, de kosten....

De Hollandse Waterlinie

Door de belegering van 's Hertogenbosch in 1629 werd de Spaanse vorst geprest tot een uiterste poging zijn macht te handhaven, wat zijn toch al ernstig aangeslagen financiële krachten te boven ging - door de inneming van de stad werd de Spaanse druk op de Republiek steeds geringer. Met als gevolg, dat de landgewesten zich terugtrokken op hun oude posities: zorgen dat Holland niet over ze heerste en het beoefenen van hun interne conflicten. Onder de vaak getergde leiding van Frederik Hendrik vochten in het Sticht de Ridderschap samen met de Geëlligeerden hun eeuwige machtsruzie uit met de stad, waarbij een aantal malen de regering van het gewest nagenoeg lam lag.

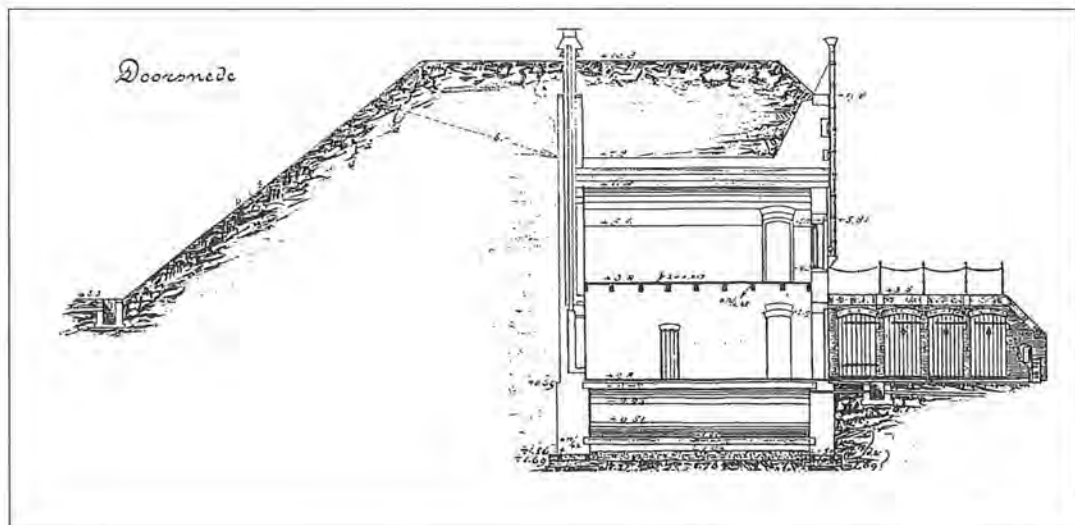
Holland trok lering uit dat alles, en zocht eigen veiligheidsmiddelen. Een verdedigingslinie op eigen terrein bewesten de stad Utrecht via de lijn Muiden, de Vecht, Nieuwersluis, Woerdens Verlaat, Woerden, Linschoten, Oudewater, Haastrecht en Schoonhoven. Onderhandelingen met het gewest Utrecht tot samenwerking mislukten door de kwestie over de sluis te Muiden, het Grootwaterschap Woerden, de afwatering van Amstelland.....

In 1672 werd deze verdediging geactiveerd via grootschalige inundaties, en ondanks vorst en verwarring werkte ze. Lodewijk XVI, door zichzelf en bijna iedereen voor onstuitbaar versleten, liep erop vast.

De volgende keer, dat de linie gebruikt werd, liep het fout. In 1787 konden de Patriotten het niet bolwerken tegen de Pruisen.

Geen wonder, hier stonden slecht geoefende, gewapende burgers tegenover het zwaar gedrilde Pruisische leger.

In 1794/95 bood deze linie geen bescherming tegen de oprukkende Franse legers. Een overmacht geleid door ervaren generaals tegenover een slecht geleide en georganiseerde macht. Het verklaart veel. De verdedigers waren bovendien verspreid over een groot aantal forten en defensielinies. Elk gewest zijn eigen forten! Het leger was in dienst van de forten, in plaats dat de forten het leger van dienst waren. Het leger was verspreid en voerde een zeer passieve verdedi-

ging. Een tactiek en opstelling bedacht door de genie, de dienst der fortificaties; die vormde de kern van het leger.

De Nieuwe Hollandse Waterlinie

Napoleon, ook hier weer. In zijn visie is Nederland het aansluispunt van Rijn en Schelde, twee Franse rivieren; het land hoort dus bij Frankrijk. Hij annexeert het land. Hier moet de noordelijke verdedigingsgordel liggen van zijn machtig keizerrijk: 'De linie van Naarden tot Gorcum moet worden gezien als de ware verdedigingslinie van Frankrijk'. Hij belast met de uitwerking van deze gedachte een commissie, bestaande uit C.R.T. Krayenhoff, generaal in Franse dienst, ingenieur Jan Blanken Jansz. en de Franse directeur der fortificatiën, kol. E. Paris. Zij moeten dus in feite het oude idee van Maurits na twee eeuwen ruim vorm en gestalte geven. Napoleons nederlaag bij Waterloo doet hun plan in de beroemde bureaula verdwijnen. Voorlopig.

Willem I

Koning Willem I zette in zijn beleid een groot aantal Franse ideeën en vernieuwingen voort, met mensen die in Franse dienst waren geweest. Ook Krayenhoff bleef aan, die de koning ervan overtuigde, dat de stad Utrecht in de verdedigingslijn moest worden opgenomen. Deze linie oostwaarts van de stad, dat is de Nieuwe Linie, i.t.t. de westelijk gelegen Oude Linie.

In de eerste bouwphase aan deze nieuwe lijn, 1816-1824, wordt een aantal forten ten oosten van de stad aangelegd, zoals b.v. Blauwkapel,

de Gagel, de Klop, de 4 Lunetten bij Houten. Het waren forten neergezet in het hart van wegen en kaden die de linie doorsnijden ('accessen'), in de vorm van een omwalling van aardwerken, met een gracht eromheen en een ophaalbrug. De weg werd om het fort geleid. In feite heel simpele versterkingen met troepen gelegerd in de open lucht. Niet iets indrukwekkends voorlopig. Wat niet verwonderlijk is, want Willems hart was elders. Het Weense Congres, dat Europa-na-Napoleon moest organiseren, zag Frankrijk als de grote bedreiging voor het continent, met name voor Groot Brittannië en Pruisen. Vandaar dat het land moest worden lam gelegd, vooral in het noorden. Daarom werden de zuidnederlandse gebieden aan het kersverse Koninkrijk Nederland gehecht, en zo ontstond het Koninkrijk der Nederlanden als grote mogendheid. Gericht op een rol als grote, actieve macht; in Willems visie tenminste. Door de Belgische opstand en de langdurige oorlog tegen de 'Opstandelingen' raakte de politiek van Oranje in het slop, en het land naderde het staatsbankroet.

In een sfeer van malaise en verbittering over en weer trad de vorst af.

Willem II

Willem II nam in 1840 de regering over op dat ongelukkige moment: de crisisstemming bij velen met ongelof in de toekomst van Nederland als zelfstandige staat, en de nieuwe vorst die als held van Waterloo grote populariteit bezat. Hij moest de gevolgen dragen van een beleid, dat hij als rampspoedig had beschouwd en bestreden.

In feite had hij geen onduidelijke pogingen ondernomen om Koning der Belgen te worden. Hij moest én de financiële én de politieke problemen inzake al dan niet grondwetsherziening oplossen én een nieuw concept leveren voor de landsverdediging. Dit laatste deed hij als veldheer met kunde en inzicht. Uit zijn kring komt het nieuwe ontwerp dat recht moet doen aan Nederlands nieuwe positie: kleine, niet expansieve mogendheid, die Frankrijk als doodsvijand en Pruisen als vriend heeft. De nieuwe visie heet

Geconcentreerde defensie

In dit concept vat hij een aantal factoren samen: het idee NHW en twee lessen geleerd van Napoleon - het leger moet geconcentreerd blijven, dus als een hechte eenheid optreden, niet versnipperd over linies en forten door het hele land, en het leger heeft een offensieve instelling. De forten van de NHW zijn operatiebasis en veiligheidssteunpunt om je op te kunnen terugtrekken in laatste instantie via veilige wegen. Wegenbouw is dus noodzaak. Wanneer dit geconcentreerde leger zo'n veilige thuisbasis heeft, die veilig te bereiken is op kritieke momenten, kan het ver van huis opereren: Frankrijk in coalitieverband bestrijden op Belgisch grondgebied (nog altijd koestert Willem bepaalde 'Belgische' verwachtingen).

Willem neemt eerst de bestaande toestand van de NHW in ogenschouw, en wat hij ontdekt brengt hem tot woede. Al de werken uit de eerste bouwfasen zijn verwaarloosd en verslonsd, en de schulden daaraan, de genie, wensen niet mee te werken aan zijn nieuwe plannen. In die plannen was hun monopolie - zij beslisten over de opstelling van het leger in forten en linies - voorbij. Door al zijn gezag als vorst en veldheer in de strijd te werpen dwingt hij zijn gelijk af. Forten worden hersteld, voorzien van bomvrije stenen wachthuizen, voor personeel en materieel. De zware gewelven van deze gebouwen worden overdekt met een dikke laag aarde, waarop weer geschut kon worden geplaatst. Een heel speciale vernieuwing/nieuwigheid is het torenfort. Toren als militair verdedigingswerk kwamen algemeen voor in die tijd; 't is dus een internationale trend. (Als voorbeeld fort de Klop).

Uitbouw en verbetering van het fortenstelsel vreet arbeid en vooral geld - geld dat er feitelijk niet is gezien de trieste financiële situatie. Zie b.v. de begroting voor 1844 en 1845. Het totale bedrag is f 70 miljoen, waarvan f 35 miljoen be-

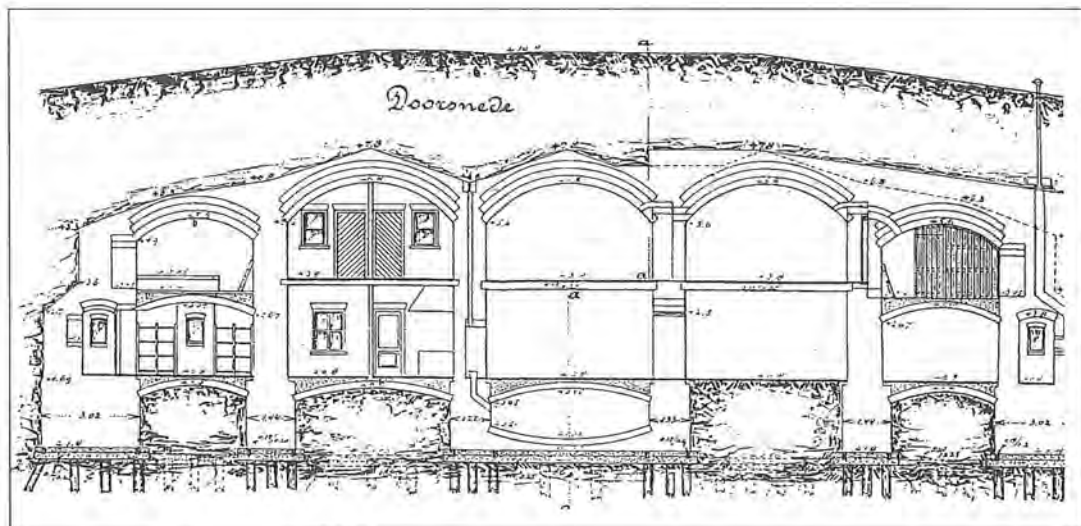
stemd is voor rente (de schuld gemaakt door Willem I plus het jaarlijkse begrotingstekort!), f 12 miljoen voor het leger en f 6 miljoen voor de marine. Bezuinigen is dus noodzaak. Die tegenstelling - investeren in een concept verdediging en bezuinigen -, de regering komt er niet uit. Als noodoplossing zoekt ze geld door de lasten af te wentelen op de samenstelling van het officierscorps en op hun wedden.

Stieltjes

Stieltjes, een jong officier, zwengelt de discussie over de militaire planning aan met een aantal prikkelende stellingen: Nederland is nu een kleine mogendheid, is neutraal; moet zich concentreren op de verdediging van eigen grondgebied op eigen terrein in plaats van via coalitieoorlogen op Belgisch gebied. Het leger moet worden aangepast en toegesneden op deze nieuwe eisen. Enige tijd later propageert hij een verdere concentratie door alle forten en linies die niet van onmiddellijk belang zijn voor kerntaken, de bescherming van het polderland, te bestempelen tot 'gevaarlijke' forten. Forten, die, eenmaal verspeeld aan de vijand omdat ze niet echt te verdedigen zijn, als steunpunt voor de vijand kunnen dienen. Dus is de eis: sloop! En sloop betekent op langere termijn een echte bezuiniging. Voor de koning geen aanvaardbare alternatieven, liever gezegd volstrekt onaanvaardbaar. Maar velen voelen zich aangesproken door deze aanpak. Maar de regering kiest niet, en zo sudderen de problemen door.

1848

Het jaar dat Europa in vuur en vlam zet - revoluties en opstanden in Frankrijk, Duitse staten en staatjes, Spanje, Italië Een zee van dreigende geluiden stormt aan op Willem II, die volkomen het hoofd verliest, en de dreigende opstand, die alleen in verbeelding bestaat, probeert te voorkomen door verregaande grondwetsherziening. De vorst als motor van een constitutionele crisis. Hieruit komt een zo verregaande wijziging van de grondwet voort, dat er sprake is van een geheel nieuwe grondwet. Naar het concept van Thorbecke, de liberale voorman: uitgerekend Thorbecke, door de vorst als 'rooie Thor' verafschuwd en gevreesd. Een liberaal als rooie, zo radicaal leek het liberalisme van hem. Kern van deze nieuwe grondwet is de forse inperking van koninklijke voorrechten (prerogatieven) en van vorstelijke macht door een ministerieel stelsel.

Ministers regeren. Als Thorbecke ten langen leste minister president wordt, luidt zijn antwoord op de vraag naar zijn regerings-verklaring: 'Wacht op onze daden'. Vaak vindt men dat in strijd met de ministeriële verantwoordelijkheid, in Thorbecke's oor ten onrechte: ministers regeren, de volksvertegenwoordiging kan hen achteraf controleren.

Willem III

Willem III komt kort daarna aan de regering met een doel: weg met deze grondwet. Hij ziet die constitutie als een motie van wantrouwen van zijn vader tegen hem persoonlijk. Terecht, want een van de hoofdfactoren bij de vorstelijke paniek in 1848 was het overlijden geweest van de kroonprins, de geliefde zoon. Willem II wist, dat hij met zijn ernstige hartkwaal, zijn land moest nalaten aan een zoon die hij verachtte. Hij beschouwde de grondwet als een garantie voor het volk tegen zijn opvolger. Bij zijn streven die vernalde grondwet terug te draaien kan de vorst rekenen op veel steun en sympathie. De grondwet van Thorbecke was veel te nieuw, zeg maar te revolutionair voor Nederland. Toch, ondanks mistige verhalen over staatsgreppelingen, is er niemand te vinden, die zoiets wil of durft te ondernemen.

Zo wordt de politiek vanaf 1849 bepaald door de tegenstelling conservatief-liberaal, waarbij vooral de conservatieven niet een echte, gesloten ideologie uitdragen: voor hen is de hoofdzaak de positie van de koning, het veiligstellen van de

prerogatieven. En dan spitst de strijd zich vooral toe op het leger. De liberalen willen daar op korten, en ze willen een nieuwe legerstructuur waarbij de koning niet meer als persoon opperbevelhebber is. Willem III beschouwt het militaire domein als zijn privé-domein. Op deze wijze wordt het militaire vraagstuk van de inrichting der defensie een constitutioneel - politiek probleem. Pas oplosbaar door factoren van buiten Nederland

Wapentechniek

Rond 1860 vindt er een technologische omslag plaats, de opkomst van het geschut met getrokken loop: een loop met spiraalvormige insnijdingen, waardoor het afgeschoten projectiel draaiend om zijn as met een stabiele baan en een groot indringend vermogen naar buiten komt. Met verschrikkelijke gevolgen voor het metselwerk van forten. Dat betekent voor Nederland twee dingen: men moet mee met de ontwikkeling, men moet dus ook zulk geschut aanschaffen, en men moet het fortensstelsel aanpassen. Dubbele kosten, waar men - de liberalen - wil bezuinigen. De conservatieven zien wel fondsen, nl. de baten uit het Cultuurstelsel in Indië. Maar nu willen de liberalen juist af van dat stelsel. Voor de conservatieven willen de liberalen werkelijk alles wat goed is, slopen; ze noemen het liberalisme daarom 'de sloopende rigting'. Hoe dan ook, het geld voor de aanpassing wordt gevonden doordat men de veiligheid in 't geding acht. Het metselwerk wordt beschermd door zware

omwallingen van grond rond de wachthuizen. Wat het vrije schootveld van het geschut grotendeels wegneemt, zodat men nieuwe geschutopstellingen op het fort moet aanleggen die driezijdig door grondlichamen worden beschermd. Toch verliezen de forten hun waarde als gevechtsofstelling; wel blijft hun betekenis als afwachtingsdekking, opslagruimte en commandopost.

Het nieuwe geschut dwingt tot nog een aanpassing. Doordat de reikwijdte ervan veel groter is dan tot nu toe, komt de stad Utrecht bij een aanval onder vuur te liggen. Vandaar dat de verdediging verder naar voren moet worden geschoven naar terreinen, die niet te inunderen zijn. Grote forten als Rijnauwen en Vechten moeten dit gat dicht hten. Tegen zeer hoge kosten

Pruisen

De kanselier van deze Duitse staat, Otto von Bismarck, ziet na 1848 het nationalisme, het streven naar Duitse eenwording, als dat revolutionaire element dat de positie van vorst en adel, en van Pruisen zelf dus, bedreigt. Door nu het nationalisme te binden aan de Pruisische positie in Duitsland probeert hij dat revolutionaire element te gaan regisseren en zo dienstbaar te maken aan het Pruisische belang. NI. Pruisen te maken tot beheersende macht in Duitsland ten koste van Oostenrijk, de eeuwige rivaal. Aanvankelijk zoekt hij dit doel langs vreedzame weg, via de Zollverein, een douane-unie met de omringende Duitse staten en staatjes, zodat de verspreid liggende Pruisische gebieden ook een economische eenheid vormen. Begin jaren zestig slaat hij tamelijk onverhoeds de weg in van militaire confrontatie; eerst het kleine Denemarken, dan Oostenrijk en uiteindelijk het onoverwinnelijk geachte Franse Keizerrijk van Napoleon III worden verslagen. Onder Pruisische leiding vormt zich het Duitse keizerrijk als de grote mogendheid in centraal Europa. De machtsverhoudingen zijn totaal omgeslagen. Een geweldige schok, vooral voor Nederland PRUISEN-Duitsland als agressieve buur, terwijl juist koning Willem II zijn anti-Franse politiek op vriendschap met deze buur had gebouwd. Meer dan ooit wordt neutraliteit de basis van ons bestaan als onafhankelijk land. Neutraal, heel erg zeer neutraal en klein, heel erg zeer klein..... Terwijl we nog bezig zijn met de uitbouw van ons koloniale rijk in Indië - een rijk dat alleen wordt overtroffen door dat van Groot-Brittannië - gedragen we ons in Europa als superkleine

staat. In hope van onopvallendheid.....

Concentratie

De nieuwe verhoudingen dwingen tot concentratie op verdedigen. D.w.z. het 'ruime stelsel' waarin alles wat niet strikt onnodig was aan forten en linies gehandhaafd bleef (sloop behoorde toch tot de 'slopende rigting' der liberalen en was daarom onaanvaardbaar geweest voor vorst en conservatieven!), wordt definitief verlaten. In de Vestingwet van 1874 worden twee afzonderlijke zaken, sloop van 't overbodige en definitieve afbouw van nodige forten van de NHW geregeld. Dus wat het basisprincipe bij Willem II was geweest, geconcentreerde verdediging met een actief leger, kan nu nog beter worden toegepast.

De forten worden nog eenmaal verbeterd nadat bij de mobilisatie (i.v.m. de Pruisisch-Franse oorlog van 1870) gebreken waren gebleken: bomvrije kazernes en munitiemagazijnen worden aangebracht, onder extreem zware gronddekking van 5-10 m.

Net toen dit alles was verricht bleek de hele inrichting al weer verouderd: weer een militair-technische doorbraak. Nieuwe projectielen met andere springstoffen zoals trotyl, pikrinezuur enz., die een 12 tot 16 maal grotere uitwerking hadden. Tegen zo'n geweld zijn de forten niet bestand, en daarmee verliezen ze gaandeweg hun waarde als goed beveiligde gevechtsofstelling voor de vestingsartillerie. Daarna wordt alleen nog 't onderhoud aan de forten uitgevoerd, steeds meer tot het minimum beperkt.

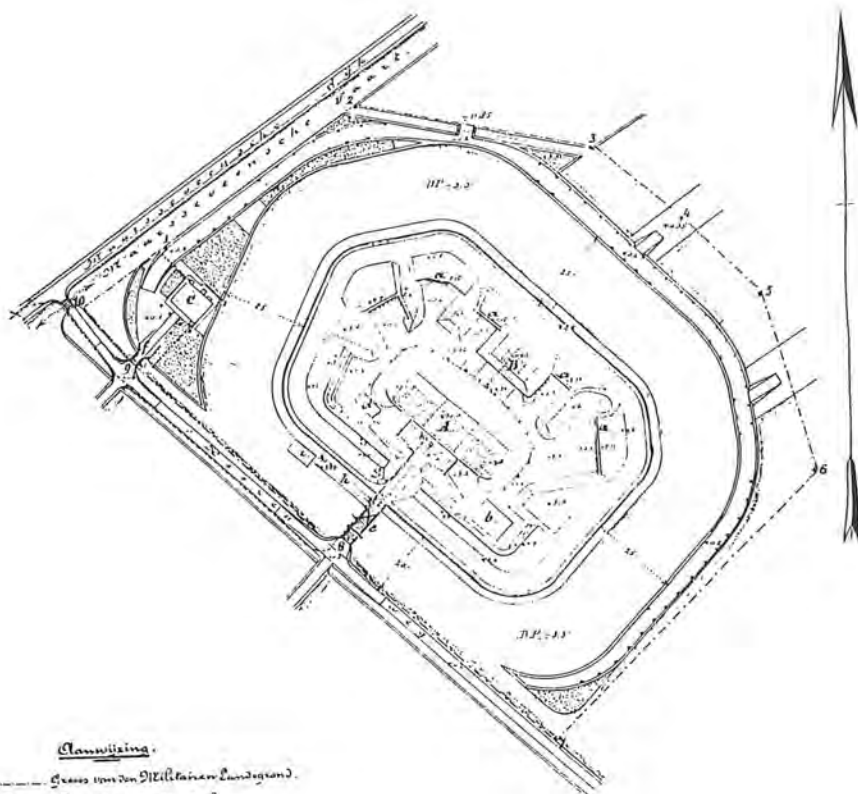
E.A.J. v.d. Wal

Noot:

1. P.Bor, *Nederlandsche Oorloghen*, dl.II, 1621, boek XIII, f.78
De beschrijving van het fort Maarsseveen uit 1907 is te vinden in het Rijksarchief te Utrecht, arch. Eerststaanw. Officier der Genie.
Lit. over het ontstaan en de opbouw van de NHW: W.Bevaart, *Nederlandse Defensie (1839-1874)*. Uitgeg. Sectie Militaire Geschiedenis, 1993.
W. Klinkert, *Het Vaderland Verdedigd, Plannen en opvattingen over de verdediging van Nederland 1874-1914*. Uitgeg. sectie Militaire Geschiedenis, 1992.

Fig: 1 . Plan van het Werk. (1906).

1:2000.

Aanwijzing.

- Grans van den Militairen Landgrond.
- Landsteking grenspaal.
- Houten grenspaal.
- Bevestiging.
- Ingegraven telegraafkabel.
- [Stippled Area] Tuingrond in gebruik bij den militair wachter.
- A. Domus gebouw.
- B. Remise en schuilplaats.
- a. Borstweringmuur met munitionisier.
- b. Loods.
- c. Wachterswoning.
- d. Loods.
- e. Brug.
- f. Brug.
- g. Vuitniskal.
- h. Steiger.
- i. Schuithuis.
- k. Pijpewerk.
- Doornenkant.
- ... Bomen.

Het werk bij Maarsseveen

Het fort is aangelegd in 1880-1881. De aanleg betrof een bomvrij gebouw, een bergloods, een wachterswoning en twee bruggen.

De kosten van het werk hebben bedragen f 117.298,- met inbegrip van f 8080,- voor de aankoop van de grond. In de jaren 1885-1886 werden een remise en vier borstweringen op het voorfront gebouwd. De kosten hiervan hebben ongeveer f 6600,- bedragen.

Bestemming van het fort: het verdedigingswerk dient tot bestrijking van het acces, gevormd door de Maarsseveensevaart (dijk en water) en de dijk van de Bethunepolder.

De bewapening (opgave van 1902)

2 kanonnen van 12 cm voor de rechterflank

4 kanonnen van 10 cm waarvan twee voor links en twee voor rechts

2 kanonnen voor het voorfront

2 Coehoorn mortieren (onbepaald)

2 mitrailleurs M90 (onbepaald)

Vaste bezetting

wapen	officieren	onderoff.	korpor./mansch.
infanterie	1	3	27
artillerie	1	2	57
genie	-	-	2
hospitaal	-	-	1
te zamen	2	5	87

Gronddekking van het bomvrij gebouw is samengesteld uit veen en zand, gedekt met een kleibekleding, dik 0,2 m; die van de remise uit zand, gedekt met 0,3 m teelaarde, beide met een kleibekleding van de taluds, dik 0,8 m.

Beplanting: Op de berm staat doornenhaag ter lengte van 314 m, terwijl tegen de voet van het buitentalud van de borstwering wilgenhakhout en op de binnengrachtskant een rij wilgenstekken staan. Aan de voet van de gronddekking van het bomvrij gebouw staan 17 op het plein voor dat gebouw 2 en voor de wachterswoning 4 oude iepenbomen. Op de taluds ter weerszijden van de ringkade om het werk staat hakhout, terwijl op het talud aan de grachtzijde 10 wilgen en aan de buitenzijde 6 wilgen en 36 iepen worden aangetroffen.

Tot zover de beschrijving uit 1907. Van die oorspronkelijke aanleg rest alleen het bomvrij gebouw en de wachterswoning. De rest is na 1945 gesloopt en de wallen met emplacementen zijn geëgaliseerd. En natuurlijk is er nog een haag van meidoorns!

In het vorige nummer (3) is hetzelfde artikel bij het opmaken en corrigeren op het beeldscherm in de drukkerij zo verhaspeld, dat het totaal onleesbaar werd.

Vandaar, dat wij het artikel opnieuw plaatsen, maar nu zoals het behoort, met alle bijbehorende illustraties.

Onze verontschuldiging voor het veroorzaakte ongerief aan auteur en lezers!

De drukker

Het jaar 1975 in Maarssen

uit VAR en Vechtstroom

vervolg

In veel plaatsen in Nederland is het geen nieuwtje meer. Voor Maarssen wel. 19 december wordt in de Wijnmijn aan de Bolensteinestraat een wijntapperij geopend. Nu kunnen de bewoners van de Vechtstreek ook zelf hun wijn tappen.

Op 9 januari vindt in bar-dancing 'De Diligence' een regionale voorselectie plaats van de Miss Holland verkiezingen.

Ook de HKM is af en toe in het nieuws. Nadat in het voorjaar de Historische Kring 'Tussen Rijn en Lek' bij ons te gast was, werden in het najaar drie boeiende lezingen gehouden, toen nog in 'De Prins te Paard'. Tevens kon de heer Clinge Dorenbosch als driehonderdste lid worden ingeschreven.

In 1975 wordt ook in de gemeente Maarssen voor het eerst Onroerend Goed Belasting geheven. Op grond van deze wet kan de gemeente zelfstandig een deel van haar inkomsten gaan verwerven, waardoor ze minder afhankelijk wordt van Rijksuitkeringen.

Eind 1975 bedroeg het inwonertal van Maarssen 18.140, waarvan ± 1800 in Maarssenbroek. Het jaar ervoor was de stijging 1300 inwoners en voor 1976 wordt rekening gehouden met een stijging van 4000 zielen. Deze stijgingen worden voornamelijk veroorzaakt door de woningbouw in Maarssenbroek.

Gewestvorming was in 1975 een heet hangijzer. De regering dacht over een indeling met zesentwintig provincies. Dit zou inhouden dat de taken van de gemeente zoals milieubeheer, recreatie, openbaar vervoer e.d. overgeheveld zouden worden naar het desbetreffende gewest. Gezien de grotere afstand die hierdoor zou ontstaan tussen burger en overheid, was de gemeente daar niet blij mee.

Was de gemeente onbestuurbaar geworden? Nadat in mei, na het bedanken van VVD wethouder P. Zöllner en ziektes van de gemeentesecretaris en burgemeester Waverijn, al een bestuurlijke lacune was ontstaan, stapten in oktober de PPM wethouders Rombouts en De Klerk uit de

raad. Maarssen heeft dan in een periode van acht jaar drieëntwintig wethouders versleten.

Vanwege de groei van het aantal inwoners kwam er behoefte aan meer ambtenaren en werd Goudestein te klein. Aan de Endelhovenlaan werden op 17 januari de noodgebouwen betrokken waar alle secretarie-afdelingen en de dienst Openbare Werken gehuisvest werden. Huisvesting en de Burgerlijke Stand gingen half maart naar Silversteijn.

Endelhoven of wat er nog van over is vormt een probleem. In 1969 werd het op de monumentenlijst geplaatst, maar er gebeurde niets. In februari stond in ons Periodiek een korte reportage over vijftien jaar verval. In juni kon de gemeenteraad het niet eens worden over een bestemming (o.a. huisvesting Oudheidkamer of Streekmuseum). In december werd er weer gestemd over afvoeren van de monumentenlijst.

Eerste palen werden in hoog tempo geslagen. Burgemeester Waverijn en ook anderen werden er zeer bedreven in. Los van 'tussendoortjes' kunnen worden genoemd:

- de eerste paal de grond in voor Fazantenkamp
- een sterke eerste paal voor de bibliotheek in Maarssendorp
- een paal als beloning voor het sinds 1969 verrichte werk in het kader van het realiseren van een kerk (type moderne kruiskerk) voor gebruik door zowel Ned. Hervormden als Gereformeerden. Een paal die voor beide kerkgenootschappen een mijlpaal betekende.

Openingen waren er ook genoeg, natuurlijk in Maarssenbroek.

- sleuteluitreiking van de middelhoogbouw woningen in Bloemstede. Als dit project geheel is afgerond zal de eerste wijk in Maarssenbroek helemaal zijn volgebouwd.
- de mobiele bibliotheek gestationeerd aan de

Floraweg.

- het tijdelijk hulppostkantoor
- de nood-apotheek
- De sleuteluitreiking in het tweede deelplan Dui-
venkamp
- start van de Christelijke HAVO
- de eerste sportzaal, in Bloemstede, wordt geo-
pend. Bij gebrek aan een wijkcentrum zullen er
voorlopig ook nog andere activiteiten plaats-
vinden.

12 november is de laatste deal in Maarssenbroek rond. Aan CSO wordt 65.133 m2 grond verkocht, voor de bouw van tertiaire voorzieningen. Weliswaar tegen een voor sommigen te lage prijs, zoals blijkt uit een verslag van de raadsvergadering.

Ook was men bang dat hierdoor de groenvoorziening in de knel zou komen.

De Maarsseveense plassen hebben nog steeds het beste water dat de provincie Utrecht binnen haar grenzen heeft, volgens de kranten van juli. Een prima bericht in de vakantietijd.

1, 2 en 3 augustus worden er de Europese kampioenschappen windsurfen gehouden.

Boven de plassen vonden 17, 18 en 19 mei ook al in Europees verband parachute-springwedstrijden plaats.

Archeologische vondsten aan de Parkweg

De werkgroep Archeologie heeft gedurende twee weekeinden in juni enkele proefsleuven gegraven op het terrein van het voormalige Hema-pand aan de Parkweghoek-Emmaweg.

Met toezegging van de aannemer van het hier nieuw te bouwen woningen-complex werden op deze plaats door de leden van de werkgroep de spaden in de grond gestoken. De opzet was op strategische punten van het rechthoekige terrein van ca. 25 bij 35 meter, enkele smalle sleuven te graven, waarin grondsporen zich zouden kunnen voordoen. De wens daarbij was iets tastbaars uit de periode van het huis 'Ter Meer' (1702-1900) te vinden. De opgravingsplek lag immers daar waar een deel van de beroemde tuinen van deze buitenplaats zich bevonden. Op de gravure van Hendrik de Leth uit 1740 zijn deze majestueuze tuinen in volle glorie afgebeeld.

Makkelijk gingen de eerste werkzaamheden onze amateurarcheologen niet af. De grond bij de proefsleuf was zwaar verstoord door de bebouwingen van de laatste negentig jaar en leverde alleen brokken beton van funderingen en muurwerk uit die periode op.

Een tweede proefsleuf werd getrokken, meer naar de achterzijde van het terrein op 28 meter afstand van de noordelijke gevelwand van de Parkweg en 33 meter vanaf de gevels aan de oostzijde van de Emmaweg. Hier toonde op een diepte van 1.50 meter een 'duik' in het profiel van de afgestoken grondwand aan, dat er iets van een inspoeling of kreekje in het zandlichaam van de oeverwal geweest moest zijn. Het zou een gevolg kunnen zijn van een overstroming of van een uitloper van de Vecht. Boven de V- vormige afte-

kening van het kreekje werden een aantal scherven aangetroffen, die de periode 1050-1150 beslaan. Het zijn ondermeer scherven van vroeg Pingsdorf, Andenne en Pafrath aardewerk. De interessantste vondsten waren echter een paardehoefijzer en een ijzeren gesp, die tussen de scherven werden aangetroffen. Het feit, dat alle scherven op de gevonden plek uit dezelfde periode waren en afgebakend lagen door het zand, maakt aannemelijk dat het hoofijzer uit dezelfde 12e eeuwse periode moet stammen. Vergelijkingen met hoofijzers gevonden bij kastelen in Engeland, gepubliceerd in de Medieval catalogue van het Museum van Londen, waarvan de stichtingsdata bekend zijn, laten duidelijke overeenkomsten zien tussen het hoofijzer uit Maarssen en Engelse hoofijzers uit de 11e en 12e eeuw.

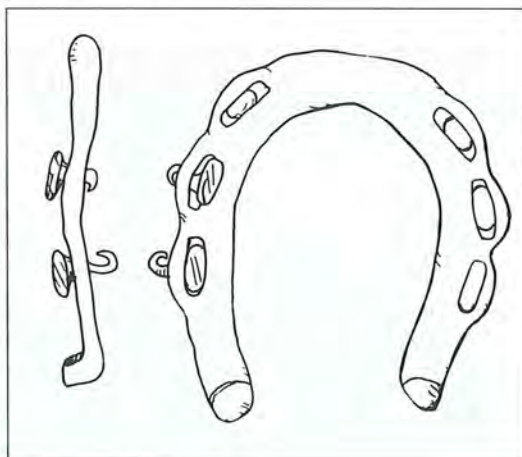

Foto 1. Door funderingspuin verstoorde bovengrond aan de Parkweg.

Het zijn zogenaamde golfrandhoefijzers van een klein formaat met omgebogen nokken en rechtehoekige verzonken gaten. Ook de schildvormige gesp is van een type dat uit dezelfde periode bekend is.

Wat is nu het belang van deze vondsten? Een hoefijzer lijkt vanuit onze tijd geen opzienbarende vondst, maar rond 1200 was een hoefijzer voor een paard zeker niet overal in gebruik. Bestrate wegen, waar paarden hun hoeven op zouden kunnen slijten, waren er alleen in de steden. Boerenpaarden hadden geen hoefijzers nodig. Paarden van de kasteelheer wel! Alleen al voor de status, maar vooral om de contacten tussen de kasteelbewoners en andere notabelen in de streek, de stad of nog verder weg te kunnen onderhouden.

De aardewerkscherven zijn van geïmporteerde kookpotten en vaatwerk. Eenvoudig lokaal vervaardigd aardewerk ontbreekt tussen de gevonden scherven. Waaruit op te maken valt, dat ook dit aardewerk een zekere welstand aangeeft. Hebben we nu hier te maken met vondsten die in verband gebracht kunnen worden met het Kas-

Hoefijzer.

teel te Maarssen, dat door Hemericus van der Meer omstreeks 1083 gebouwd is? Een relatie met het kasteelterrein van Maarssen is aanneemelijk. De afstand van de vindplaats tot het kasteel is nog geen honderd meter. Maar ook het hoefijzer en de aardewerkvondsten lijken bij een

Foto 2: Grondverkleuring van een depressie met daarin de vondsten.

Foto 3: Gesp en enkele van de gevonden scherven.

kasteeltekst aan te sluiten.

De leden van de Archeologische werkgroep zijn er tevreden mee dat het gelukt is om onder een klein stukje grond weer een stukje geschiedenis van Maarssen blootgelegd te krijgen.

Scherven gedetermineerd door Middeleeuwen Specialist Archeoloog Drs. M. Bartels uit Amsterdam.

J.F.P. Kottman

DE DOLEANTIE: Een inleiding Theologische onenigheid

De jaren 1886 - 1890 vormen een doorbraak in het afkalvingsproces aan de rechterflank van de Nederlands-Hervormde kerk. Een aantal orthodoxe Hervormden besluit dan, onder leiding van Abraham Kuyper (1837 - 1920), zich nu definitief los te maken van het nationale kerkverband. Gedurende een halve eeuw gist het dan al in Protestants-Christelijk Nederland. Aan het begin van de 19e eeuw trok een opwekkingsbeweging als het Reveil door het gehele Europese protestantisme heen. In 1834 ontketent de afscheiding groot rumoer in kerk en staat. Het Reveil is in zekere zin een voortzetting van het 18e eeuwse Piëtisme, gekant tegen verstarde rechtzinnigheid en met de nadruk op individuele geloofsbelevens. De afscheiding van 1834, gericht tegen de klikgeest van de kerkeraden en kerkvoogdijen, is een exclusief Nederlandse gebeurtenis.

Deze kwam voort uit gezelschappen waarin de vromen, onder leiding van een oefenaar, voedsel voor hun ziel zochten. Tot de vorming van het kerkverband in 1869 gingen zij door het leven als Christelijke Afscheidenen, daarna noemt men zich Christelijk Gereformeerde Kerk.

Het Modernisme, de dominante theologie aan de universiteiten vanaf 1840, streeft ernaar om de verworvenheden van de moderne wetenschappen te verzoenen met de religieuze doelstellingen. Deze boodschap bereikt via de predikanten vanaf de kansels de plaatselijke gemeenten. Hier komt het tot een reactie, waarbij velen zich inzetten voor het behoud van de orthodoxe of de "ware Gereformeerde geloofsleer", zoals die is neergelegd in de Dordtse leerregels, de Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelberger Catechismus. Deze zgn. drie Formulieren van Enigheid bevatten de kern van het Calvinisme, zoals dat sedert de Reformatie in meer of mindere mate in de protestantse gebieden in Nederland werd aangehangen. Een deel van de gelovigen keert zich af van hun modernistische dominee en zoekt het heil in aparte godsdienstige bijeenkomsten, de zgn. 'conventikels', die gehouden worden in lokaaltjes, huiskamers en schuren. De organisa-

tie is vaak in handen van de "Vrienden van de Waarheid", een beweging die in 1853 te Rotterdam is opgericht. In 1863 wordt het een landelijke evangelisatie-vereniging, die tot doel heeft: de handhaving van de Gereformeerde leer. Zij zendt daartoe evangelisten uit, vaak naar plaatsen waar een predikantsvacature bestaat.

BESTUURLIJKE ORGANISATIE: EEN GESCHILPUNT

Naast dit conflict van theologische aard bestaat er nog een geschilpunt binnen de Nederlands-Hervormde kerk (NH), namelijk dat van de bestuurlijke organisatie. Sinds 1816 was het Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk van het Koninkrijk der Nederlanden bij Koninklijk Besluit ingevoerd. Hiermee had Koning Willem I de oude Dordtse Kerkorde vervallen verklaard. Tot dan lag de bevoegdheid tot het bepalen van het kerkelijk beleid bij de basis, d.w.z. de plaatselijke gemeente en met name de kerkeraad. Het nieuwe reglement draagt deze macht over aan de Algemene of Generale Synode, waaraan alle lagere bestuursorganen ondergeschikt zijn. Enkele jaren later moeten de plaatselijke gemeenten ook wat betreft het beheer van

Tabel:

Aantallen Hervormden en Gereformeerden in de gemeenten Maarssen, Maarsseveen en Tienhoven in 1879, 1889 en 1899.

	Hervormden			Gereformeerden		
	1879	1889	1899	1879	1889	1899
absoluut						
Maarssen	1168	1275	1223	-	52	62
M'veen	968	967	876	-	73	110
T'hoven	411	263	225	-	213	295
percentueel						
Maarssen	61,9	62,0	59,8	-	2,5	3,0
M'veen	72,3	68,3	63,3	-	5,2	8,0
T'hoven	89,0	50,3	41,1	-	40,7	53,8

Bron: Volkstelling 1879, 1889 en 1899.

de kerkelijke bezittingen verantwoording afleggen aan een Provinciaal College van Toezicht. Van orthodoxe zijde wordt een minder sterk centralistisch beleid bepleit, men had weinig vertegenwoordigers in de hogere bestuursorganen zitten.

Met de wijziging van het Reglement in 1852 krijgen alle mannelijke lidmaten het recht om de kerkeeraadsleden en de predikant te benoemen, hetgeen overigens pas in 1868 in werking treedt. In de praktijk verandert er echter weinig. Door middel van artikel 8 worden de orthodoxen uit de kerkeraden geweerd; daar de ouderlingen "geene tegenstanders van de bestaande kerkelijke verordeningen" mogen zijn en "zoveel mogelijk tot de aanzienlijkste leden der gemeente" dienen te behoren.

Na 1867 slagen de orthodoxen er steeds beter in om functies te verwerven in de kerkeraden. Het gevolg is dat er conflicten uitbreken over kwesties als de regeling van het beheer, de inhoud van de prediking en de belijdenis. In Amsterdam, waar Abraham Kuiper sinds 1870 predikant is, leidt hij persoonlijk de orthodoxe kerkeeraadsleden in het conflict met de vrijzinnige Classis. Uiteindelijk worden zij uit hun ambt gezet, waarop men besluit het kerkverband te verlaten. In januari 1887 belegt men een kerkelijk congres, waar de 'doleerende' groepen zich bundelen. Men noemt zich 'doleerend', omdat men de Hervormde kerk niet wil verlaten, maar klaagt over haar

toestand. Het doel is geen nieuwe kerkorganisatie, maar het afwerpen van het synodale juk. De hoop dat een groot deel van het kerkvolk hierin zal volgen gaat echter niet in vervulling. De doleerenden zijn genoodzaakt een eigen kerkgenootschap te vormen. In 1892 worden de Gereformeerde Kerken in Nederland opgericht, waar ook een groot aantal Christelijk Gereformeerden in opgaan. De meervoudsvorm duidt aan dat het zwaartepunt in de kerkorde bij de plaatselijke gemeente ligt.

In de provincie Utrecht is de doleantie krachtig: in 1891 zijn er in tweëndertig plaatsen dolerende groepen. Zij hebben te kampen met een groot gebrek aan predikanten, die slechts zelden meegingen in de doleantie. In 1887 ging in negen van de zeventien plaatselijke doleanties het initiatief uit van de kerkeeraad. We gaan nu bekijken hoe de Doleantie verloopt in ons onderzoeksgebied. Daarin liggen twee NH-gemeenten: enerzijds Maarssen en Nieuw-Maarsseveen en anderzijds Tienhoven ca., dat de buurtschappen Breukeleveen, Tienhoven en Oud-Maarsseveen omvat. De cijfers in bovenstaande tabel geven een tweeledig beeld. In de gemeenten Maarssen en Maarsseveen is de doleantie te karakteriseren als een randverschijnsel.

In Tienhoven daarentegen is de doleantie zodanig succesvol, dat rond de eeuwwisseling een meerderheid van de inwoners gereformeerd is. Aangezien de meeste gereformeerde Maars-

seveners bovendien woonachtig zijn in het gebied dat kerkelijk onder de NH-gemeente Tienhoven ca valt, kan men constateren dat de mate van succes van de Doleantie samenhangt met de specifieke situatie binnen de twee bovengenoemde NH-gemeenten.

TIENHOVEN: DE GANG VAN ZAKEN IN 1887

In Tienhoven was de Doleantie een succes ; was de oorzaak gelegen in theologische of in bestuurlijk-organisatorische conflicten ?

Uit de kerkeraadsboeken van de NH-gemeente Tienhoven kan men uit de periode van voor 1886 geen tekenen van onvrede over de kerkelijke situatie destilleren. Maar liefst 50 jaar staat ds. Didericus Brinkman (1808 - 1880) op de kansel. In 1830 als 22-jarige kandidaat naar Tienhoven gekomen, eindigt zijn predikantschap met zijn overlijden in 1880. Zijn opvolger ds. Siebold Ulfers komt in 1880 vanuit Domburg, maar vertrekt al weer in 1884 naar Oldemarkt. Vervolgens kent de gemeente twee jaar geen eigen predikant. De vereniging "de Vrienden der Waarheid" is in deze periode met een afdeling in Tienhoven actief. Opvallend is ook de aandacht van het anti-revolutionaire dagblad "De Oranjevaan" voor de gebeurtenissen in Tienhoven. Zo meldt het in de editie van 6 november 1886 : "Tienhoven. Zondag 31 Oktober II. is hier in de namiddag-godsdienst-oefening een collecte gehouden voor de Vrije Universiteit op Gereformeerde Grondslag te Amsterdam. Niettegenstaande die stichting ook hier tegenstanders heeft, en daarom ook enkelen die godsdienstoefening niet bijwoonden, heeft de collecte nog de zeer belangrijke som van fl. 55,- opgebracht. Hier zij nog opgemerkt dat er van de begunstigers dier stichting een bedrag van fl. 29,- was opgezonden."

Vermoedelijk treedt er een plaatselijk correspondent op voor de Oranjevaan, waarschijnlijk Dirk Loenen (1813 - 1905), het enige AR-gezinde lid van de gemeenteraad, tevens sinds maart 1886 de ouderling voor Tienhoven. Het besluit tot het houden van de collecte voor de VU werd door de kerkeraad met vijf tegen twee stemmen aangenomen. Eerder had men al toestemming gegeven voor een in de maand augustus te houden collecte voor de School met de Bijbel. Deze besluiten waren genomen door de kerkeraad onder leiding van een nieuwe voorzitter. Op zondag

2 maart was Karel Gerhard Marie Westerbeek van Eerten (1858 - 1923) door zijn vader, predikant te Doetinchem, in een overvolle kerk tot de gemeente ingeleid. Afkomstig uit een Gelders predikantengeslacht - hij was de 5e achtereenvolgende generatie met dat beroep - vond de 28-jarige kandidaat in Tienhoven zijn eerste standplaats. Als predikant is hij de voorzitter van de kerkeraad, die bestaat uit drie ouderlingen en drie diakenen. Iedere buurtschap leverde daartoe twee ambtsdragers.

SYNODALE BEMOEIENIS

Op de kerkeraadsvergadering van 26 mei 1887 wordt een belangrijk ingekomen stuk behandeld. Het vormt de aanleiding voor de eerste daadwerkelijke stap in de richting van doleantie. Het is een schrijven van de Algemeene Synodale Commissie der Nederlands Hervormde Kerk met de volgende inhoud: "De Algemeene Synodale Commissie der Nederlands Hervormde Kerk, in ervaring gekomen zijnde, dat in verscheidene gemeenten allengs grotere en kleinere groepen zich vormen van lidmaten en leden der Nederlands Hervormde Kerk, die zich uitgeven, soms met een Kerkeraad aan het hoofd, voor Gereformeerde (Doleerende) Gemeenten, geeft U tot bevordering van eenparigheid van handeling, in aansluiting aan de synodale aanschrijving van 2 December II. in ernstige overweging, om de lidmaten in dat geval wegens verbreking van orde en rust en ontrouw aan vroeger gedane beloften door het vormen van een Kerk in en tegen de wettig bestaande Kerk, volgens het reglement van opzicht en tucht te ontzetten van hun lidmaatschap en daarna, zoodra die uitspraak kracht van gewijsde gekregen heeft aangaande hen en de overige leden volgens art. 3 Alg. Regl. een wettig besluit te nemen, dat zij door woord of daad getoond hebben zich af te scheiden, niet meer tot de Nederlands Hervormde Kerk behoren."

Het hoogste kerkorgaan in de hiërarchie gaf hiermee een aanwijzing voor de plaatselijke gemeente hoe te handelen in het geval dat er doleantie-verschijnselen optraden. Deze brief sorteerde echter bij de kerkeraadsleden van de NH-gemeente een averechts effect. "Genoemd schrijven ontvangen hebbende spreekt de Voorzitter als zijn gevestigd gevoelen uit, dat men daarin geen gehoorzaamheid kan betoonen. Hij wijst op den stand der zaken, hoe de Kerk des Heeren geroepen is om de inzettingen Gods te

handhaven, zoodat men dus leve naar het Onfeilbaar Woord en de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerken dezer landen, opvolger Broeder Van der Vuurst doet aanstonds de opmerking, dat het hier maar de zaak is of het verbond met de synode moet breken of blijven. De broeders Verhoeff en Kroon zijn voor de handhaving der Kerkelijke tucht, al betoonde men zich daardoor ongehoorzaam aan de Synode. De broeders D. Loenen, D. van der Wilt en C. van der Wilt zijn met de Voorzitter van gevoelen dat alleen langs den weg van Reformatie men kan komen tot kerkherstel. In stemming komt het voorstel de synode der Nederlands Hervormde Kerk te gehoorzamen al dan niet, overgaande tot mondelinge stemming is de uitslag der stemming als volgt: Voor de synode stemt broeder Van der Vuurst Schoenmaker. De broeders Verhoeff en Kroon onthouden zich van stemming. Tegen de synode stemmen de broeders D. van der Wilt, C. van der Wilt, D. Loenen en de Voorzitter, zoodat de meerderheid van den Raad der Kerk daarmede te kennen geeft om tot dien einde stappen te doen tot reformatie der Kerk." Opmerkelijk is dat de stap tot doleren wordt gezet door de kerkeraad zelf, waarbij het initiatief ligt bij de predikant. De Raad wordt gedwongen kleur te bekennen door druk van boven, een aanwijzing tot handelen tegen dolerenden in de eigen gemeente, opgelegd door de synode. De gehanteerde motieven tot verwerping van het voorstel van de synode zijn tweeërlei. Ds. Westerbeek legt nadruk op de theologische argumenten, de broeders Verhoeff en Kroon ook, door het handhaven van de kerkelijke tucht in tegenstelling te zien met het gehoorzamen van de synode. Daarnaast speelt de plaatselijke autonomie een belangrijke rol. Veelbetekenend is de formulering dat de uiteindelijke stemming gaat over "voor of tegen de synode". Het feit dat de synodale aanwijzing de reden vormt tot daadwerkelijke doleantie laat zien dat de plaatselijke kerkelijke machthebbers niet gediend zijn van bemoeienis van bovenaf in de gang van zaken op lokaal niveau.

Overigens ziet de kerkeraad van Tienhoven zijn besluit niet als een afscheiding van de NH-kerk, maar meer als een zuivering daarvan. Men blijft zich beschouwen als de kerkeraad van de plaatselijke NH-gemeente. Nog op 26 mei wordt door "den Predikant Westerbeek van Eerten en D. Loenen, als 'praeses en ouderling van den kerkeraad der Hervormde Gemeente te Tienhoven'

aan Z.M. den Koning kennis gegeven (is), dat de kerkeraad besloten had, aan de sinds 1816 bestaande kerkorde alle verbindende kracht voor zijne kerk te ontnemen".

Vijf dagen later, op 31 mei belegt de predikant een kerkeraadsvergadering met als agendapunt: de afwerping van het juk der synodale hiërarchie, waartoe wordt besloten. Aan de heren kerkvoogden bericht men dat de diensten geregeld blijven voortgaan. In deze vergadering keert echter Dirk van der Wilt DKzn terug op zijn besluit en blijft de synodale hiërarchie trouw. Afkomstig uit een geslacht van boeren en veenmannen, dat permanent bestuursfuncties bekleedt op publiek-administratief, waterstaatkundig en kerkelijk gebied, is Dirk van der Wilt DKzn (1849 - 1928) een man van aanzien en macht in de Tienhovense gemeenschap. Hij was in 1882 zijn vader opgevolgd als raadslid van de gemeente Tienhoven, was sinds 1881 diaken voor Tienhoven, sinds 1874 heemraad van de polder Breukeleveen en Tienhoven en sinds 1882 heemraad van de Oostelijke Binnenpolder. Hij zal later zowel in de kerkelijke als in de politieke strijd tussen de Gereformeerden en de Hervormden de voorman worden van de laatstgenoemden.

Jan Willem Verhoeff

Bron:

A.G.N., deel 14, Kerkeraadsleden, NH gemeente Tienhoven.

Het landgoed Ter Meer

deel 2

Het landgoed verandert in bouwterrein

Voordat men kan beginnen met het graven van sleuven voor de aanleg van de funderingen voor wegen en huizen, moet er eerst onderzoek worden gedaan naar de bodemgesteldheid.

Gelukkig is in de directe omgeving van de Vecht prima bouwgrond ontstaan, als gevolg van de vele overstromingen, die door de eeuwen heen hebben plaatsgevonden. Een goed voorbeeld hiervan is dat de huizen aan de grachten na eeuwen nog recht overeind staan. Als men zich verder van de Vecht verwijderd, zeker naar het westen, is dit heel anders. In Maarssenbroek moest wel degelijk worden geheid, voordat met het bouwen kon worden begonnen. Ook de ijs tijden zijn van invloed geweest op de bodemgesteldheid van ons dorp. Het opdringen van de ijskap heeft heel wat grond verplaatst, waardoor tot in onze streken zand en stenen zijn meegevoerd. In het Periodiek nr.4, jaargang 1975, schrijft de heer Witte o.a.: 'De derde grote ijs tijd is van bijzonder belang geweest voor ons land. De ijskap bereikte toen de lijn - Nijmegen - Rhenen - Utrecht - Vogelenzang - en stuwde daarbij de zandgrond voor zich uit. Een van de resten daarvan is de Utrechtse Heuvelrug'.

Op het Landgoed Ter Meer zou de ondergrond dus betrouwbaar zijn en kon zeker, gezien de geplande laagbouw, de heistelling achterwege blijven.

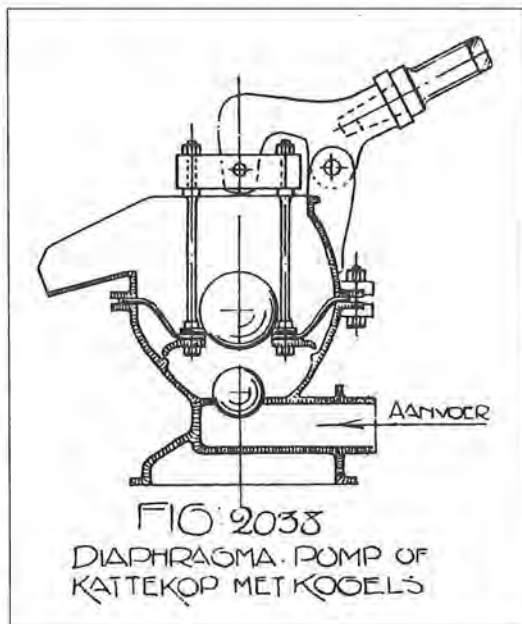
Dan was er nog de Beek, die aandacht vroeg. Ook al was de Beek goed onderhouden de bezinkingslaag zou toch moeten worden verwijderd, daarvoor moest de Beek eerst worden leeggepompt.

Dit gebeurde met de zogenaamde kattekop, een soort pomp, die men met de hand moest bedienen. Een tijdrovende klus.

De kattekop is te vergelijken met de brandspuit, die werd gebruikt aan het begin van deze eeuw. Het verschil zit in de bediening. Terwijl de brandspuit door vier man kon worden bediend en er meestal twee ploegen beschikbaar waren, werd de kattekop door één persoon bediend. Het ging dus langzamer en was vermoeiender. Een slang, voorzien van een zuigkorf, werd aan de monding gekoppeld en de spuer stortte het water in de afvoergoot naar de Vecht.

Hierna werd een gedeelte van de Beek gedempt en men vertrouwde erop, dat er nu geen verzakkingen meer zouden plaatsvinden. Het stuk tussen Parklaan en Kerkweg zou pas veel later worden dichtgegooid. Door het aanbrengen van een keerwand tussen de Parklaan en de Beek werd de afsluiting definitief geregeld.

Het graven van de sleuven moest ook geheel met

de hand, met spade en schop, gebeuren en was dus zeer arbeidsintensief. Het afvoeren van de grond geschiedde met kruiwagens, later werden ook lorries ingezet.

Inmiddels ging de verkoop van de bouw kavels door en werden aanvragen ingediend voor het bouwen van winkels en woningen. Aan de Raadhuisstraat, eerst nog Kerkweg geheten, werd

Foto HKM, het postkantoor in 1957. Ook de jeugd kwam in die tijd (1910-1920) regelmatig bij het postkantoor, voor spaarzegels. Voor een cent kon je één spaarzegel kopen en als je er honderd had, werd er een gulden bijgeschreven op je spaarbankboekje. De rente bedroeg 2,64 procent. Tijdens de Eerste Wereldoorlog viel er doorgaans wel iets te verdienen voor ons kinderen. Het veevoer was schaars en veehouder Schoenmaker van Hofstede Elsenburg in de Klokjeslaan, betaalde voor een kilo aardappelschillen 11/2 cent. Een kilo eikels bracht 5 cent op. Bakker Van Hunnik betaalde voor een pond gepelde beukenootjes zelfs een gulden.

flink gebouwd. Hier hoefde men niet te wachten tot de Beek gedempt was. Wel liep er een sloot, aan de huidige oneven zijde van de straat, die eerst de grens van het landgoed vormde, die gedempt moest worden. Omdat het beter was om op dit pas gedempte gedeelte niet te bouwen, werd de rooilijn voor de voorgevels iets verder naar achteren gepland ten opzichte van de as van de weg, dan gebruikelijk was. Zo ontstonden een breed trottoir en kleine voortuinen, wat de ligging van de te bouwen panden ten goede kwam. Tijdens de bouw was een beetje meer ruimte tot aan de rijweg ook praktisch voor het opslaan van de bouwmaterialen en er bleef zo plaats voor het verkeer.

De Raadhuisstraat was toen al een belangrijke verbindingsweg tussen de Straatweg en de Kaatsbaan. Het vrachtverkeer ging erlangs en de vele rijtuigen en niet te vergeten de twee luxe wagens, toen nog de enige twee in ons dorp. Een zwarte vierdeurs auto van de heer Tebbens en de tweedeurs wagen van de heer Horjus, dat was meer een sportmodel. De heer Tebbens woonde toen Ganzehoef en de heer Horjus, het

rechts daarvan gelegen, Otterspoor.

Wij, kinderen, stonden even vol bewondering stil, als een van de wagens langs kwam.

Volgens gegevens uit het gemeente-archief van Maarssen, koopt bakker Van Hunnik, in oktober 1904, een kavel gelegen tussen de Raadhuisstraat en de Emmaweg, waar wij de zaak nu nog steeds kunnen vinden. Tot dan was hij gevestigd in een hoekpand aan de Binnenweg, tegenover de Dwarsweg. Hierna volgden meer middenstanders, die zich ook aan de Raadhuisstraat wilden vestigen. Zodra de TerMeerkant van de Raadhuisstraat was bebouwd, kwam het postkantoor aan de overkant (eerste steen gelegd op 18-8-1885) beter tot zijn recht.

Om het gebouw was het altijd een gezellige drukte. In de overdekte ruimte, rechts van het pand, waar nu de steeg is, stalde de postbode de postkar, die werd gebruikt voor het vervoer van post van en naar het station.

(wordt vervolgd)

A.J. Mook sr.

Herinneringen
die
niet vergaan.

Speciaalzaak luxe geschenken

A.v.d. Bosch-Olijve
Diependaalsedijk 1 b
3601 GH MAARSSSEN
Tel.: 0346-561632

SWAROVSKI
SILVER CRYSTAL

RADIO - T.V. ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassaustraart 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

hülsta®

Hét meubelmerk.

Historie kunt u op veel plaatsen in Maarssen vinden.

Ook bij Van Waay Woon-Art

Zo zijn wij één van de oudste dealers van Hülsta in Nederland.

Deze en vele andere tijdloze en moderne merkmeubelen laten wij u graag zien en voelen

van Waay Woon-Art
Nassaustraart 18 - Maarssen

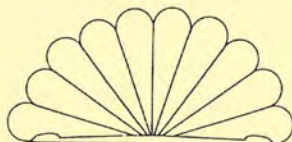
tel.: 0346-561897

**Zet de tijd even stil
voor een bezoek
aan Café Ome Klaas.**

Aan de Vecht, in een historisch stukje Maarssen, ligt Café Ome Klaas. Een café met een traditie die terug gaat tot 1780. Daar kunnen de stamgasten van Ome Klaas u alles over vertellen. Onder het genot van een borrel of tijdens een partijtje biljart. Overdag en in de kleine uurtjes. In Café Ome Klaas kent gezelligheid geen tijd.

Misschien wilt u eens spelen op Nederlands oudste kegelbaan. Of heeft u iets te vieren met vrienden of familie? Ome Klaas maakt van uw partijtje een feestelijke avond. Met een Oud Hollandse maaltijd, barbecue of een koud buffet. Of wellicht heeft u zelf een smakelijke suggestie. Als u van te voren even belt, zorgen wij dat alles naar wens is.

Café Ome Klaas

Al gezellig sinds 1780.

Langegracht 43, Maarssen. Tel.: 0346-561409.